

PORWAĆ SIĘ (93) *vb pf*

się (47), się (46)

o oraz a jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

inf porwać się (10). $\diamond$ *fut* 1 sg porwę się (3). $\diamond$ 2 sg porwiesz się (1). $\diamond$ 3 sg porwie się (10). $\diamond$ 3 pl porwą się (5). $\diamond$ *praet* 1 sg m porwałem się, -m się porwał (4). $\diamond$ 3 sg m porwał się (27). *f* porwała się (2). *n* porwało się (2). $\diamond$ 3 pl m *pers* porwali się (5). *subst* porwały się (8). $\diamond$ *plusq* 3 pl *subst* porwały się były (1). $\diamond$ *part praet act* porwawszy się (15).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. porywać się*.

1. *Poderwać się gwałtownie, powstać; rumpere Vulg, PolAnt, Mącz; (con)surgere Vulg, PolAnt; exsilire Vulg; corripere Mącz* (71) : Zyadłzy kęł potym vńał áno łzumi wodá/ A we łbie iście nie mnief łzumiála przygodá. Ráno fie potym porwał áno pięknie świtá *RejWiz* 34v; *RejFig* Aa4; *BibRadz* 2.Reg 13/31; Potym Márgraff Brándeburłki porwał fie s temi łłowy mowiac. Niech to dáleko od nas oddali Pán Bog M. Cefárzu ábychmy połpołu tákiego mniemánia o łobie łłuch puścić mieli do Krolá Polłkiego *BielKron* [332²]v.; *GórnDworz* S8v; o połnocy vłlyłzály wołanie: Iz iuz oblubienieć idzie/ winidźcie przeciwko niemu. Tedy fie porwały ony pánny włzytki/ y poczęły przypráwować ony lámpy łwoie. *RejPos* 340v, 244v; *RejZwierc* [28³], 100; On fie wnetze porwał á łnu niezáłuiąc/ [...] vchodzył kryiomym y pokátnym obyczáiem *SkarŻyw* 244, 249, 436, 458, 600; á iz był chłop wyłoki Piecinig/ Ruffin tym fie nízey łchylá/ rozwiodłzy fie vderzył Piecinigá w łłuffy brzuch głową [...] áłz vpadł/ woyłká zobudwu łtron łtały łpokoyne pátrząc [...] porwał fie potym Piecinig/ á gniewem wielkim y włtydem záiułzony/ vderzył gwałtownie kułakiem ná Perełławianiná *StryjKron* 134; *WerGość* 251; *KochPam* 87; Y niektorzy porwáwłzy fie/ fáłłzywie nań świadczyli *LatHar* 709; *KołakCath* C5; *WujNT* Mar 10/50; *CzahTr* K4; *GosłCast* 20.

porwać się skąd [w tym: z czego (9), od kogo (1), od czego (1)] (11): *RejWiz* 127; Potym trafiło łye że przyłzłá ná Młzą iego kuchárká/ y tudźiefz podle żony y podle dziewczeczki moiefy w iedney łáwce pokłękłá/ tey háńby łcierpieciem niemogł/ porwałem łye z łáwki *OrzRozm* H3; *Mącz* 346b; łługá rozgłócił rzecz onę o orle/ ktorego nád nim widział: ták ilz óciec/ y mátká z czeládzia/ od łtołu fie porwáwłzy/ ná to pátrzyć chćieli. *SkarŻyw* 527, 107, 286, 459. Cf »porwać się z miejsca«.

W porównaniu (2): On ná ten głos porwał fie iáko młodzienciec/ á ná ony łłowá ozył práwie duch iego/ y ciáło láty zprochniáło nowá moc vczuło. *SkarŻyw* 113. Cf »porwać się by ze snu«.

W charakterystycznych połączeniach: porwać się od stołu, w łodzi, z łóża (a. łóżka) (2), z ławki, z zastola; porwać się rano, wnet (a. hnet) (9); porwać się czerstwo, barzo harko.

Zwroty: »porwać się z miejsca« (4): Zathem pisarz porwawszy się z miejsca swego cum furibundo animo powiedział tak, wstrząsając rękoma: [...] *ZapMaz* 1594/89v, 1594/90; Zátym wnet páni młoda z mieylćá fie porwáłá/ A chcąc prawdy dołwiádlźyć łámá tám biežáłá. *HistLan* C2v; *CzahTr* C3v.

»prętko się porwać« (3): *SkarŻyw* 51; *KochEpitCat* 109; A przetoż Żydowie ktorzy z nią byli w domu/ á cielfzyli iá/ vyžrzáwłzy Máriá iz fie prędko porwáwłzy [*cito surrexit*] wybiežáłá: łzli zá nią *WujNT* Ioann 11/31.

»porwać się (by) ze snu (a. spania)« = *rumpere somnum Mącz* [*szyk zmienny*] (4): *RejFig* Bb8; *Mącz* 360c; O iáko fie/ by ze łnu porwał/ y przybiežáł do grobu/ y łzukał/ iáko ieleń wody/ ná

Páná fwego wołaiąc *SkarŻyw* 599; dźwięk wśelkich głóſow powtáł rozmaity/ Iam fię porwał ze fpania *SapEpit* A3v.

»z trzaskiem się porwać« = *repente consurgere PolAnt* (2): *BibRadz Hab* 2/7; Corripio me interim ex lecto, vel corripio corpus e lecto, A ya fie s trzaskiem porwę z łożá. *Mqcz* 346b.

Szeregi: »porwać się i biec (precz) (*a. iść*)« (3): Ná ten głós S. Antoni prętko fię porwał/ y fzedł gdzie go oczy niofły *SkarŻyw* 51, 193, 459.

»porwać się a wstać« (1): Owa kiedy fie iey [*dwornej pani*] trefi być przy iákiey rozmowie nie bárzo ftátteczney/ nie hneth fie porwác/ á wftác od niey ma/ chcąc fie náder ftátteczną/ á furowego żywothá białągłową pokazać *Górndworz* V8v.

Przen [z czego] (2) : [*Piotr św.*] vpadek fwoy iáko gorzkimi łzami oplákał/ á iáko fię czerśtwo zbłotá onego porwał/ y puł godziny wnim nieležąc: y iako wnetże nálazł łáfkę v Páná Bogá/ ieft fię czemu dziwowác. *SkarŻyw* 598.

Zwrot: »porwać się z grzechu« (1): Przeto fię przelęknąc ma Heretyk y ten ktory w grzechu leży/ á [...] porwác fię ma z grzechu fwego: poki Pan miłóśierny ściága rękę fwoię. *SkarŻyw* 369.

a. *Gwałtownie ruszyć w jakimś kierunku, rzucić się w jakąś stronę; zaatakować; abire, arripere se, proripere se Mqcz; impetum facere PolAnt* (24) : Y nápełnieni byli wśyfcy w Bożnicy gniewu/ fłyżąc to. Y porwawfzy fie wygnáli go z miáłthá/ y wiedli go aż ná wierzch gory/ [...] chcąc go zrzucić na fłyię. *Leop Luc* 4/29; *BibRadz Ose* 11/11; *BielKron* 116v; *RejAp* 36; Bárzo śmiercią iego Krol rozniewány/ porwał fię y mścić fię krwie męczeńniká Bożego chciał *SkarŻyw* 576.

porwać się do kogo, do czego (3): Co pies záłzczeka to fie do okná porwie *RejZwierc* 104; *WerGość* 219; A on tak wielką boleść ná čiele vczuł/ ifz ocknąwfzy fię głósem wielkim krzyknął/ tak ifz fię ftrałz do niego porwála. *SkarŻyw* 201.

porwać się ku komu (1): A żoná powftawfzy z ławy: Coć fye zdadzą té potráwy? [...] Porwie fye mąż ku niéy zátym *KochSob* 66.

porwać się dokąd (3): Y nápełniło fię miásto wśytko zámieszánia: y porwáli fię iednomyślnie do theátru pochwyćiwfzy Gáia y Aryftárchá Mácedończyki towarzysze Páwłowe. *BudNT Act* 19/29, *Matth* 8/32. *Cf* »z prętkością się porwać«.

cum inf (1): A gdy Chryftus wśłyżał zgiełk á grzmot chłopftwá z włóczniámi [...] wyźrzał z kárczmy oknem z prędká [...] Piotr też porwał fię do okná wygládác *WerGość* 219.

Zwroty: »z nagłą się porwać« (1): Woźniki z nagłą fię porwawfzy Dobrze z fkor nie wyfkoczą/ bieżą/ pláżą/ rzáią *RybGęśli* Cv.

»porwać się w nogi« = *uciec* (1): Ego me continuo proripio in pedes, A yam fie wnet porwał w nogi/ vderzyłém w nogi/ vciekłém. *Mqcz* 346d.

»porwać się precz« = *oddalić się; arripere sese foras Mqcz* (2): Diminuat tibi caput nisi hinc abis, Roftraćć łep/ zmiękczyć párchów yeśli fie nie porwiefz precz. *Mqcz* 223b, 346b.

»z prętkością się [*dokąd*] porwać« (1): Proripere se repente vel subito, Sprętkością fie gdzie porwác. *Mqcz* 346d.

[»porwać się na wiatr« = *ulecieć*: [*matka Eneasza*] z tym fie porwála ná wiatr fwémi pióry. Z takiégo cudu iemu myśl záraz zdumiála/ Czyni z chęcią iáko mu mátká rofkazála *VegKmita* 17.]

Przen [gdzie] (1) :

Szereg: »miotąć się i porwać« (1): [*gniew ludzki*] Pożyteczny iest y potrzebny gdy nie rządzi pánem/ to iest rozumem: ále słucha iáko sługá/ gdy go tám używamy/ nie gdzie się łam miece y porwie: ále gdzie go wedle rozumu potrzebá *SkarKaz* 313b.

a. *Zaatakować (6) :*

porwać się do kogo (2): Tu on Szlachćic PolŃki porwał się do Węgrzyná/ á towarzysze łkoczyli/ y nie dáli iem przysć do ślebie [!]. *GórnRozm* E4. *Cf* »do siebie się porwać«.

porwać się na kogo, na co (3): on człowiek [...] Ná Bogá [= *bożka*] się swego porwał: Zá goleni go pochwycił/ O ściánę mu głowę rozbił. *BierEz* I; Kalibáfzá gdy obaczył máły lud Skánderbegow/ iáł się z nich śmiać/ iż się thak názbyt śmiałymi czynią/ lekko ie sobie kładąc/ porwał się nánie rázem nieporządnie/ łpárli ie zá rázem Krześćianie/ muŃieli ná zad do woýłká. *BielKron* 245; *BielSpr* 56v.

porwać się z czym (1): Krol Filip się porwał z mieczem/ ále mu się vmknął *Alexánder BielKron* 123.

Zwrot: »do siebie się [= *nawzajem*] porwać« (1): A gdy się trzy godziny rownem Maršem bili Niemcy/ Polacy różno/ z plácow wśłtąpili/ WłaŃnie iáko z vgody ták odpoczywáli/ Zás się do siebie wśyŃcy ochotnie porwáli. *StryjKron* 642.

b. *Ocknąć się (1) :* (*did*) Sumniénie iż kupiec omdlał mowy poślowy aby czo śnim o pienyądze mowyl. (–) [...] Bo to Ludziám rzec takowa Gdy kko [*lege: kto*] opieniędzach mowy Wnet podnieŃzie kazdy głowy. [...] (*did*) Kupiec się porwał wślyŃzawśy. (–) *RejKup* f4.

c. *Unieść się, wybuchnąć (1) :*

Zwrot: »gniewem się porwać« (1): Zoná iż się gniewála/ Poł mu [*żebrakowi*] kápłuna podála. Toć zá duŃzę męzá mego/ Dawam iáłmużnę pierwśzego: [...] Iżby on mnie był żyw ośtał. Aż też gniewem mąż się porwał: Ośtatek żebrakowi dał. *BierEz* Pv.

2. *Sięgnąć po coś, ująć coś gwałtownie [do czego] (4) :* Ieden błazná położył w pokoju przy sobie/ Iż nie mógł do drzwi tráfić/w bot wczás czynił sobie [*tj. wypróźnił się*]. Pan się porwie do botá/ wwiąźnie mu nogá *RejFig* Aa8v.

Zwrot: »porwać się do zbroje, do szable« = *chwycić za broń* (2:1): Y krzyknęła wielkim głósem/ łtárcy tyle dwoie/ Ze się wśyŃcy śludzy w domu porwáli do zbroie. Poczną pytać co się dzieie? *KochZuz* A3; powiádáią o Alexándrze/ że łkoro wślyŃzał gránié/ porwał się od śtołu do zbroie. *KochWr* 38; *OrzJan* 18.

3. *Podjąć się czegoś, wziąć się, zabrać się do czegoś (7) :*

porwać się do czego (2): Nie długo się rozmyśłáli/ łkoro głos Boży zá wyrzenim oney gwiazdy do fercá ich przyŃzedł: wśiádaycie/ łzukaycie Krolá niebá y ziemie/ ktory się teras národził: [...] o iáko się pośłufźnie y ochotnie do tego porwáli? *SkarŻyw* 26; *SkarKaz* 579b.

porwać się na co (3): Táki był ten EkwicyuŃ/ ktory się ná examen kośćielne wnetże porwał/ y pewnie kazánia by był przeŃtał/ by mu był PapieŃz zákazał. *SkarŻyw* 213; figá y winna máćicá y oliwá krolew być niechćiála/ boiác się swey śłodkośći y tłustośći wtráćić: á tarnie bárzo się rádo ná krolestwo porwáło/ y wśyŃtki drzewá popaliło y lámo zginęło. *SkarKaz* 80a. *Cf* »z furią się porwać«.

porwać się za kim [= zacząć robić to, co ktoś inny przedtem] (1): Niemcy z Włochy około fye tego [nauki o ziołach] pieczołuią/ á prawie fye iákoby o klénoty wyścigáią: iuż fye też Czechowie zá nimi porwáli *SienLek* 194.

cum inf (1): *WisznTr* 31 cf »mocą się porwać«.

Zwroty: »[na co] z furią się porwać« (1): Boże day nam taką łkromność/ gdy obmowj podobno łufznie cierpiem. bo potwarzj á kto dziś zmilczy? á kto wnetże ná oczyszczenie łlawki łwey z furią fię nieporwie? *SkarŻyw* 243.

»mocą się porwać« (1): Aż w tym rzekłá [zmarła matka widziana we śnie]: Synu? Spifz? czy tak we mdłości/ Leżyłz? [...] MOcą porwałem fię vcźciwość vcźynić/ Właśnie zdało mi fię bym ze łnu miał wynić. *WisznTr* 31.

4. *Ulec zniszczeniu, rozerwać się, zepsuć się; conterere Vulg; dirumpere PolAnt* (11) : [okręt] niemogąc fię gwałtowney nawálności oprzeć/ gdy fię powrozy porwą/ málzth fię złamie/ ábo obáli/ żagle rozerwáne łpádną/ puści fię ná fortunę *Górndworz* Ff4v; *BudBib Ier* 10/20; Abowiém czáfu Goścínney wody/ musi fye wodá podnieść/ nád miaré łokciem y dwiemá A kiedy fye kędy Stáwy porwą/ czáfem wodá y przez Groblę chodzi. *Strum* H3, K3v; *PudłFr* 25.

porwać się na czym (1): żebyś tám iákiéy kłody nie dał przyfuć/ álbo iákich drew/ [...] A naydziefzli co/ tedy wyráb á wyrzuć precz. Abowiém fye połpolicie ná tym Stáwów barzo wielé porwie/ álbo Póniki wielkié bywáią. *Strum* E3.

W przen (1) : Porwály fię śidlá ich mychmy wybáwyeni/ Przez imyę Páná łwego łáchmy wlpomożeni *LubPs* cc4v.

Przen; rumpere Vulg, PolAnt (2) : *Leop Gen* 7/11; Roku łżeścłetnego wieku Noego Miełiącá wtorego/ á dnia śiodmegonałtego tegoż miełiącá/ W tenże dzień włzytki źrzodłá przepásći wielkich porwály fię/ y okná niebieskie otworzone łą. *BibRadz Gen* 7/11.

a. *O ciele ludzkim* (2) :

Zwroty: »gwałtem się porwać« (1): Tám go ná on krzyż frogi gwałtem porzucili/ Okrutnémi gwoździámi do niego przybili: Aż fię członki náświétfzé włzytki potárgály/ Y święté żyły iego gwałtem fię porwály. *SiebRozmyśl* H4.

»porwać się od starości« (1): Achyiá (lepák) niemogł pátrzyć/ bo porwály fię były oczy iego od łftárości iego [quia caligaverant oculi eius prae senectute eius]. *BudBib 3.Reg* 14/4.

Synonimy: **1.** *pochwycić się, powstać, ruszyć, ruszyć się, rzucić się, wstać; a. skoczyć; a. napaść; b. obudzić się, ocknąć się; 2. ująć się; 3. podjąć się, wziąć się; 4. zniszczyć.*

Formacje współrdzenne cf **RWAĆ**.